

ชุดการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

รายวิชา พระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส32101

ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

เล่ม
3

กรรมนิยาม (กรรม 12)

นางสาวประภาพรณัฏ์ พรหมพิสารต์

ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ

โรงเรียนสะแกราชวชิรศึกษา อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
สำนักการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

คำนำ

ชุดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมรายวิชา พระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส32101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) เล่ม 3 ธรรมเนียม (กรรม 12) ได้จัดทำขึ้นโดย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ในการจัดทำชุดการเรียนรู้ รายวิชา พระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส32101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ชุดนี้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ที่หลักสูตรกำหนด พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามที่ต้องการทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การ แก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึง ประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดการเรียนรู้ชุดนี้ จะก่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาผู้เรียน ให้บรรลุตัวชี้วัดและเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษา ที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ใน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต่อไป

ประภาพรณัฏฐ์ พรหมพิสารท์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
คำชี้แจงเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้.....	1
คำแนะนำสำหรับครู.....	2
คำแนะนำสำหรับนักเรียน.....	3
ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ชุดการเรียนรู้.....	4
มาตรฐานการเรียนรู้, ตัวชี้วัด.....	5
จุดประสงค์การเรียนรู้, สาระสำคัญ.....	5
สาระการเรียนรู้.....	6
บัตรคำสั่ง.....	7
แบบทดสอบก่อนเรียน.....	8
กระดาษคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน.....	11
บัตรเฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน.....	12
บัตรเนื้อหา.....	13
บัตรกิจกรรมที่ 1.....	17
เฉลยบัตรกิจกรรมที่ 1.....	18
บัตรกิจกรรมที่ 2.....	19
เฉลยบัตรกิจกรรมที่ 2.....	20
แบบทดสอบหลังเรียน.....	21
กระดาษคำตอบแบบทดสอบหลังเรียน.....	24
บัตรเฉลยแบบทดสอบหลังเรียน.....	25
บรรณานุกรม.....	26

เล่มที่ 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)

คำชี้แจงเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้
ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)
เล่ม 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)

1. เอกสารฉบับนี้ เป็นเอกสารชุดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชา พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เล่ม 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)
2. ให้นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาอย่างละเอียดรอบคอบ
3. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อวัดความรู้พื้นฐานของตนเองก่อนเริ่มเรียน
4. นักเรียนศึกษาด้วยชุดการเรียนรู้ จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด และมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง
5. ถ้านักเรียนเกิดความสงสัย ไม่เข้าใจเนื้อหาหรือมีปัญหา สามารถขอคำแนะนำจาก ครูผู้สอนได้ตลอดเวลา
6. เมื่อนักเรียนศึกษา และปฏิบัติกิจกรรมจากชุดการเรียนรู้จบแล้ว ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน
7. ครูและนักเรียนร่วมกันเฉลยแบบทดสอบหลังเรียน
8. ชุดการเรียนรู้ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) นี้ มี 2 เล่ม คือ
เล่ม 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)
เล่ม 4 มิจฉาวณิชา 5
ใช้เวลาในการศึกษาเล่มละ 1 ชั่วโมง

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

คำแนะนำสำหรับครู

1. ครูผู้สอนจะต้องเตรียมตัวให้พร้อม โดยการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ชุดการเรียนรู้ ให้เข้าใจอย่างชัดเจน การจัดชั้นเรียน การเตรียมแหล่งเรียนรู้ การเตรียมสื่อ/อุปกรณ์ ที่ใช้ในการเรียนการสอน
2. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อประเมินความรู้เดิมของนักเรียน
3. แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ
4. แจกชุดการเรียนรู้ให้นักเรียนศึกษา และแนะนำวิธีการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียน ได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง
5. ดำเนินการสอนตามกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้
6. หากมีนักเรียนคนใดเรียนไม่ทันเพื่อน ครูผู้สอนควรให้คำแนะนำหรือมอบหมายงานหรือให้ ศึกษาชุดการเรียนรู้ในเวลาว่าง
7. หลังจากนักเรียนศึกษาชุดการเรียนรู้เรียบร้อยแล้วให้นักเรียน ทำแบบฝึกหัดจากบัตรกิจกรรม พร้อมทั้งตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยบัตรกิจกรรม
8. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนหลังจากเรียน ชุดการเรียนรู้ จบแล้ว และบันทึกคะแนนแต่ละคนไว้ หากนักเรียนคนใดได้คะแนน ไม่ผ่านเกณฑ์คือร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม ครูผู้สอนควรจัดสอนซ่อมเสริมให้ หลังจากนั้นให้ นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนจนกว่าจะผ่านเกณฑ์
9. การจัดชั้นเรียนจะจัดให้นักเรียนศึกษาเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มก็ได้

เล่มที่ 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)

คำแนะนำสำหรับนักเรียน

1. ก่อนปฏิบัติกิจกรรม นักเรียนต้องตั้งใจรับฟังคำชี้แจงจากครูด้วยความตั้งใจ
2. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อประเมินความรู้เดิมของนักเรียน
3. ศึกษาชุดการเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ โดยปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ หากไม่เข้าใจหรือมีข้อสงสัยให้ถามครูผู้สอน
4. เมื่อนักเรียนศึกษาบัตรเนื้อหาเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด จากบัตรกิจกรรม พร้อมทั้งตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยบัตรกิจกรรม
5. หากนักเรียนคนใดยังไม่เข้าใจในเนื้อหาใด ให้กลับไปศึกษาบัตรเนื้อหาในชุดการเรียนรู้อีกครั้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น
7. ทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนหลังจากเรียนชุดการเรียนรู้จบแล้ว
8. หากนักเรียนคนใดทำคะแนนได้ไม่ผ่านเกณฑ์ คือร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม ให้นักเรียนศึกษา ทบทวนชุดการเรียนรู้อีกครั้ง หลังจากนั้นให้ทำแบบทดสอบหลังเรียน จนกว่าจะผ่านเกณฑ์
9. นักเรียนต้องมีความรับผิดชอบ ความสามัคคี และความซื่อสัตย์ ในการปฏิบัติกิจกรรมทุกชุดการเรียนรู้

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรม 12)

ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

รายวิชา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)
เล่ม 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

มาตรฐานการเรียนรู้

ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

ม. 4-6/13 วิเคราะห์หลักธรรมในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมายและประเภทกรรมนิยม (กรรม12) ได้
2. วิเคราะห์คุณค่าของกรรมนิยม (กรรม12) ได้อย่างมีเหตุผล
3. นำหลักกรรมนิยม (กรรม12) ไปประยุกต์ใช้หรือประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและอยู่ร่วมกัน เป็นชาติอย่างสมานฉันท์ได้

สาระสำคัญ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นหัวใจหรือแก่นแท้ของศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรรู้ การศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ ความเข้าใจ แล้วน้อมนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและอยู่ร่วมกันเป็นชาติอย่างสมานฉันท์ การปฏิบัติตามหลักธรรม เรื่อง กรรมนิยม (กรรม12) เป็นการกระทำของมนุษย์ ที่ประกอบด้วยเจตนา หรือตั้งใจ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งมูลเหตุของการกระทำ มีทั้งทางดี(กุศลกรรม) และทางไม่ดี (อกุศลกรรม) ส่งผลให้เกิดผลของการกระทำ

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

สาระการเรียนรู้

ธรรมเนียม (กรรม 12)

1. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม
2. อุปปัชเวทนียกรรม
3. อปราปรเวทนียกรรม
4. อโหสิกรรม
5. ชนกรรม
6. อุปถัมภกรรม
7. ปุปปีฬกรรม
8. อุปฆาตกรรม
9. ครุกรรม
10. พาหุลกรรม
11. อาสนันกรรม
12. กตัตตากรรม

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

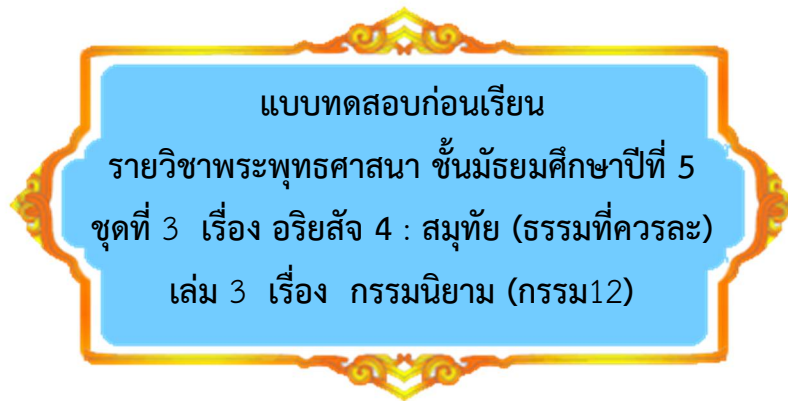
บัตรคำสั่ง

ให้นักเรียนปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. อ่านคำแนะนำสำหรับนักเรียนให้เข้าใจก่อนลงมือศึกษาชุดการเรียนรู้
2. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อประเมินความรู้เดิมของนักเรียน
3. ศึกษาชุดการเรียนรู้ ที่ครูแจกให้ด้วยความตั้งใจ
4. ทำแบบฝึกหัดจากบัตรกิจกรรม และเมื่อนักเรียนทำแบบฝึกหัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว
ให้นักเรียนตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยบัตรกิจกรรม
5. ทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนหลังจากเรียน
ชุดการเรียนรู้ จบแล้ว
6. หากนักเรียนคนใดทำแบบทดสอบหลังเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ ให้นักเรียนศึกษาชุดการเรียนรู้
อีกครั้ง หลังจากนั้นให้ทำแบบทดสอบหลังเรียนอีกรอบ จนกว่าจะผ่านเกณฑ์
7. ในการทำแบบทดสอบก่อนเรียน บัตรกิจกรรม และแบบทดสอบหลังเรียน
ขอให้นักเรียนซื่อสัตย์ต่อตนเองให้มากที่สุด โดยไม่เปิดดูเฉลยก่อน

เล่มที่ 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)

คำชี้แจง : การตอบแบบทดสอบให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ☒ ลงในช่อง ☐ ใต้ตัวอักษร ก, ข, ค และ ง ที่เป็นคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว บนกระดาษคำตอบที่ครูแจกให้ ใช้เวลาสอบ 10 นาที

1. กรรมนิยาม เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับเรื่องใด
 - ก. การสืบพันธุ์
 - ข. สภาพแวดล้อม
 - ค. การทำงานของจิต
 - ง. การกระทำของมนุษย์
2. “ทองใบ กล่าวหาว่าทองมี เป็นขโมย” การกระทำของทองใบเป็นกรรมประเภทใด
 - ก. วจีกรรม
 - ข. มโนกรรม
 - ค. กายกรรม
 - ง. กุศลกรรม
3. นายแดงลักลอบนำยาเสพติดเข้ามาจำหน่ายในกรุงเทพฯ และถูกจับได้ ศาลพิพากษาประหารชีวิต เขาได้รับผลกรรมตามข้อใด
 - ก. ครุกรรม
 - ข. ชนกกรรม
 - ค. อุปปัชชเวทนิยกรรม
 - ง. ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

4. กรรมที่จะให้ผลก็ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผล คือข้อใด
 - ก. ครุกรรม
 - ข. พหุลกรรม
 - ค. กตัตตากรรม
 - ง. อาสันนกรรม
5. "ลูกทรพีคลั่ง เมายาบ้า ข่าแม่" พฤติกรรมจากข้อความนี้จัดเป็นกรรมประเภทใด
 - ก. ครุกรรม
 - ข. พหุลกรรม
 - ค. ชนกกรรม
 - ง. อุปฆาตกรรม
6. ข้อใดเป็นกฎแห่งกรรมที่เรียกว่า ธรรมเนียม
 - ก. กรรมตามสนอง
 - ข. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - ค. ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป
 - ง. ดีชั่วอยู่ที่ตัวทำ สูงต่ำ (จิตใจ) อยู่ที่ใจ
7. ถ้ากรรมที่ทำเป็นกรรมดีก็สนับสนุนให้ได้รับผลดียิ่งขึ้น ถ้ากรรมที่ทำเป็นกรรมชั่วก็จะซ้ำเติมให้ได้รับผลเลวลง
 - ก. ชนกกรรม (กรรมนำไปเกิด)
 - ข. อุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน)
 - ค. อุปัตถัมภกกรรม (กรรมสนับสนุน)
 - ง. อุปปีฬกกรรม (กรรมบีบบังคับหรือหันเหทิศทาง)

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

8. สามีภรรยาคนหนึ่งถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล รางวัลที่ 1 เป็นเงินจำนวน 30 ล้าน ต่อมาประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตทั้งคู่ ในหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการรับกรรมประเภทใด

- ก. ชนกกรรม (กรรมนำไปเกิด)
- ข. อุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน)
- ค. อุปัตถัมภกกรรม (กรรมสนับสนุน)
- ง. อุปปีฬกรรม (กรรมบีบบังคับหรือหันเหทิศทาง)

9. การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรม มีประโยชน์อย่างไร

- ก. ทำให้พ้นทุกข์
- ข. ทำให้รู้จักกรรมประเภทต่างๆ
- ค. ทำให้มีความเข้าใจในพระธรรม
- ง. ทำให้วิเคราะห์ตนเองได้ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์

10. "กรรมใดที่ข้าพเจ้าได้ล่วงเกิน ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ข้าพเจ้าขออโหสิกรรม" คำว่า "อโหสิกรรม" หมายถึงข้อใด

- ก. กรรมที่รอให้ผล
- ข. กรรมที่เลิกให้ผล
- ค. กรรมที่ทำโดยไม่มีเจตนา
- ง. กรรมที่ชักนำไปสู่ผู้ทำเป็นคนดีหรือคนชั่ว

เล่มที่ 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)

กระดาษคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน
ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)
เล่ม 3 เรื่อง กรรมนิยาม (กรรม 12)

ชื่อ.....นามสกุล..... ชั้น..... เลขที่.....

ข้อ	ก	ข	ค	ง
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

คะแนนเต็ม 10 คะแนน
คะแนนที่ได้.....คะแนน

ลงชื่อ.....ผู้ตรวจ
(.....)
...../...../.....

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน

ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)

เล่ม 3 เรื่อง ธรรมเนียม (กรรม 12)

1. ง	5. ก	9. ง
2. ข	6. ข	10. ข
3. ง	7. ค	
4. ค	8. ข	

ศึกษาบัตรเนื้อหาหน้า

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

บัตรเนื้อหา

กรรมนิยาม (กรรม 12)

กรรมนิยาม (Law of Kamma, Moral laws)

กรรมนิยาม ในวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การกระทำทุกอย่างเกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการ และเมื่อทำอะไรไปแล้วย่อมเกิดผลของการกระทำนั้น ถ้ากระทำดีต้องได้ผลดี กระทำชั่วต้องได้ผลชั่ว ความดีและความชั่วเกิดขึ้นทันทีที่กระทำดีหรือกระทำชั่วนั้น ไม่มีทางเป็นอย่างอื่น นี่เป็นกฎเกณฑ์ตามที่หลักพระพุทธศาสนา เรียกว่า กรรมนิยาม หรือกฎแห่งกรรม นั่นเอง

กรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนา หรือความตั้งใจ ซึ่งแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ กรรมมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่นำมาใช้จำแนก

ถ้าจำแนกตามคุณภาพหรือตามมูลเหตุของการกระทำ มี 2 ประเภท คือ อกุศลกรรม เป็นกรรมชั่ว เกิดจาก **อกุศลมูล** และ กุศลกรรม เป็นกรรมดี เกิดจาก **กุศลมูล**

ถ้าจำแนกตามทางที่ทำความกรรมหรือตามการแสดงออก มี 3 ประเภท คือ **กายกรรม** การกระทำทางกาย **วจีกรรม** การกระทำทางวาจา และ **มโนกรรม** การกระทำทางใจ

สวดมนต์ให้พระสร้างกุศลกรรม
ภาพถ่ายโดย : ธวัชชัย พัฒนะสุภาภรณ์

กรรม 12 (kamma, action) กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทั้งกรรมดี และกรรมชั่ว จะก่อให้เกิดกรรมดีเมื่อมีเจตนาจะทำความดี และจะก่อให้เกิดกรรมชั่วเมื่อมีเจตนาจะทำความชั่ว ในที่นี้ หมายถึง กรรมประเภทต่าง ๆ พร้อมทั้งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลของกรรมเหล่านั้น กรรม 12 แบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ แต่ละหมวดแบ่งย่อยออกเป็น 4 ข้อ ดังนี้คือ

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

หมวดที่ 1 กรรมที่ให้ผลตามกาลเวลา คือจำแนกตามเวลาที่ให้ผล แบ่งเป็น

1. ทัณฐธรรมเวทนิยกรรม หมายถึง **กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน** หรือในชาตินี้ เป็นกรรมที่มีพลังแก่กล้ามากจึงให้ผลในปัจจุบัน ฝ่ายกุศล ได้แก่ ศีล ทาน ที่ได้บำเพ็ญอยู่สม่ำเสมอ หรือกระทำกุศลอย่างแรงกล้า เช่น ยินดีเสียสละความสุขหรือแม้แต่ชีวิตของตน เพื่อรักษาศีล ให้บริสุทธิ์ จะได้รับผลจากการกระทำในชาตินี้ ตัวอย่างเช่น ปุณณทาสชายเชื้อใจ ยินดีเสียสละ โดยนำเอาอาหารที่ภรรยาตั้งใจนำมาให้ตนรับประทานนั้น น้อมถวายแด่พระสารีบุตรพระอรหันต์เจ้า เมื่อคราวที่ท่านออกจากนิโรธสมาบัติมาใหม่ ๆ ท่านนั้นได้อำนวยผลให้ ปุณณทาสชายเชื้อใจ กลับกลายเป็นมหาเศรษฐี ภายในเวลาไม่นานนัก และฝ่ายอกุศล อันได้แก่ อกุศลหนักเช่น ประทุษร้ายบิดามารดา หรือผู้มีศีลบริสุทธิ์ ตลอดจนความชั่วที่กระทำอยู่สม่ำเสมอ เช่น ค้ายาเสพติด ย่อมถูกจับและถูกประหารชีวิต ในที่สุด เป็นต้น

ภาพ : การจับกุมผู้ค้ายาเสพติด เป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน

2. อุปัชชเวทนิยกรรม หมายถึง **กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าหรือภพหน้า** ได้แก่ กรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม ที่กระทำในขณะชาตินี้ จะให้ผลในชาติหน้า

3. อปรายเวทนิยกรรม หมายถึง **กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป** ได้แก่ กรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม จะให้ผลในชาติต่อ ๆ ไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดว่ากี่ชาติ สุดแต่ว่าจะได้โอกาสเมื่อไร ก็จะให้ผลเมื่อนั้น ถ้ายังไม่มีโอกาสก็จะรอคอยอยู่ ตราบใดที่ผู้นั้นยังเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ กรรมนี้ก็จะคอยติดตามอยู่ตลอดเวลา ตามทันเมื่อใดก็ให้ผลเมื่อนั้น

4. อโหสิกรรม หมายถึง **กรรมที่เลิกให้ผล** ได้แก่ กรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะให้ผลภายในเวลาที่จะตอบสนองผลของการกระทำนั้น ๆ กรรมนั้นก็จะสิ้นสุด ถือว่า เป็นการหมดกรรม

เล่มที่ 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)

หมวดที่ 2 กรรมที่ให้ผลโดยกิจ คือกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ แบ่งเป็น

5. ขนกกรรม หมายถึง **กรรมแต่งให้เกิด หรือกรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด** ได้แก่ กรรมคือเจตนาดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่เป็นตัวให้เกิดดุจบิดามารดา คือให้ผลในการปฏิสนธิ เช่น กระทำกรรมดี ได้เกิดในตระกูลที่เป็นเศรษฐี เป็นต้น

6. อุปัตถัมภกรรม หมายถึง **กรรมสนับสนุน หรือกรรมอุปถัมภ์** เป็นกรรมที่คอยสนับสนุนขนกกรรม เช่น เกิดมาในตระกูลยากจน แต่กระทำความดีช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ไม่ขาด อาจได้รับความเวทนาสงสารจากบุคคลอื่น ให้ได้รับการศึกษา ได้มีงานทำ มีหน้าที่การงานก้าวหน้า จนสามารถยกฐานะของตนเองดีขึ้น เป็นต้น

7. อุปปีฬกรรม หมายถึง **กรรมบีบคั้น หรือกรรมเบียดเบียน** คือกรรมที่คอยบีบคั้น

ภาพ : จากเศรษฐีเงินล้าน บั่นปลาย
ไม่เหลืออะไร ต้องมาขายกล้วยเตี่ยว

เบียดเบียน ทำให้กรรมที่ให้ผลอยู่ก่อนเบาบางลง เช่น เมื่อขนกกรรมนำไปเกิดในครอบครัวที่มั่งคั่ง แต่ถ้าเคยทำอกุศลกรรมอยู่เสมอ ครั้นเมื่อขนกกรรมหมดหน้าที่ เลิกให้ผล อกุศลกรรมซึ่งรอโอกาสอยู่ ก็จะเข้ามาทำหน้าที่เบียดเบียนแทนที่ อาจจะทำให้ยากจนลงหรือถูกกระทำให้พลัดพรากจากครอบครัวตักเกะกำลำบาก เป็นต้น

8. อุปฆาตกรรม หมายถึง **กรรมตัดรอน** เป็นกรรมที่มีอำนาจมากเป็นพิเศษ จะให้ผลอย่างรุนแรงในทันที สามารถจัดหรือทำลายกรรมที่ให้ผลอยู่ก่อนแล้วให้พ่ายแพ้หมดอำนาจลงได้ จากนั้นกรรมตัดรอนก็จะเข้ามาให้ผลแทนต่อไป เช่น เกิดมาเป็นมหาเศรษฐี มีความสุขสบาย อยู่ได้ไม่นานก็ถูกฆ่าตาย จัดเป็นกรรมตัดรอนฝ่ายชั่ว หรือเกิดมายากจน แต่ได้รับลาภใหญ่กลายเป็นเศรษฐีถือเป็นกรรมตัดรอนฝ่ายดี เป็นต้น

ภาพ : สองแม่ลูกหลังจากที่ลำบากมานาน ได้รับข่าวดี
สามีต่างชาติเสียชีวิตทิ้งมรดกไว้ให้

เล่มที่ 3 กรรณนิยาม (กรรม 12)

หมวดที่ 3 กรรมที่ให้ผลตามความแรง คือกรรมที่ให้ผลตามความหนัก-เบา แบ่งเป็น

9. ครุกรรม หมายถึง **กรรมหนัก** ได้แก่ กรรมที่ให้ผลแรงมาก ฝ่ายดีได้แก่ สมาบัติ 8

(การบรรลุขั้นสูง) ฝ่ายชั่วได้แก่ การกระทำอนันตริยกรรม คือ ฆ่าบิดามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ประทุษร้ายพระพุทธเจ้า และทำให้สงฆ์แตกกันที่เรียกว่า สังฆเภท ผู้ใดกระทำความ เหล่านี้ แม้เพียงประการใดประการหนึ่งก็ตาม กรรมจะ ให้ผลอย่างหนัก และให้ผลก่อนกรรมอื่น ๆ ไม่มีกุศลกรรม ใด ๆ จะ สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้

10. หุฏกรรม หรือ **อาจิณณกรรม**

หมายถึง **กรรมสะสม** ได้แก่กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ ประพฤติมาก ๆ หรือทำบ่อย ๆ สังสมไปเรื่อย ๆ กรรม ไหนสะสมบ่อยและมาก ๆ ก็จะให้ผลกรรมเช่นนั้น

ภาพ : เยี่ยมคนชราที่อยู่ลำพัง
มอบสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น

11. อาสันนกรรม หมายถึง

กรรมเมื่อใกล้ตาย คือ กรรมที่ระลึกได้เมื่อใกล้ตาย

จะมีอิทธิพลในการเกิด ในชาติใหม่ หรือชนกรรม เช่น เมื่อ

ใกล้ตายระลึกว่าชาตินี้ยากจน ได้ทำบุญกุศลไว้มากน้อย อยากเกิดเป็นลูกเศรษฐีจะได้ทำบุญกุศล ให้มาก ๆ เมื่อมาจุติในชาติต่อไปก็จะเกิดในตระกูลที่มั่งคั่ง เป็นต้น

12. กัตตตกรรม หมายถึง **กรรมเล็ก ๆ น้อย** หรือสักว่าทำ ได้แก่ กรรมที่ทำด้วยเจตนาอัน

อ่อน หรือไม่ตั้งใจทำ ทำความดีหรือทำความชั่วเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เคยทำไว้ เมื่อกรรมอื่นๆ ให้ผลหมดแล้ว กรรมชนิดนี้ถึงจะให้ผล ซึ่งเป็นกรรมที่มีอิทธิพลในการให้ผลน้อยที่สุด

เล่มที่ 3 กรรณนิยาม (กรรม 12)

บัตรกิจกรรมที่ 1

คำชี้แจง : ให้นักเรียนนำตัวอักษร หน้าข้อความในกรอบด้านล่าง เติมลงในช่องว่างหน้าข้อความ
ที่มีความสัมพันธ์กัน

ก. พหุลกรรม	ข. โอหสิกรรม	ค. ชนกกรรม	ง. กรรณนิยาม	จ. ครุกรรม
ฉ. อุปัตถัมภกกรรม	ช. อาสันนกรรม	ซ. กตัตตากรรม	ณ. อุปปัชช เวทนียกรรม	ญ. ทิฏฐธัมม เวทนียกรรม

	1. กรรมที่ระลึกได้เมื่อใกล้ตาย จะมีอิทธิพลในการเกิดใหม่
	2. กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าหรือภพหน้า
	3. กรรมที่มีพลังแก่กล้ามากให้ผลในปัจจุบัน
	4. กรรมที่เล็กให้ผล
	5. กรรมที่เป็นตัวนำไปเกิดใหม่
	6. กรรมที่ให้ผลแรงมาก ฝ่ายดี-สมบัติ 8 ฝ่ายชั่ว-การกระทำอนันตริยกรรม
	7. กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำบ่อยๆ ก็จะให้ผลตามนั้น
	8. กรรมเล็กๆ น้อยๆ กรรมที่ทำด้วยเจตนาอันอ่อนแอหรือ ไม่ตั้งใจทำ
	9. เจตนาดีทำกรรมดีมีผลดีเจตนาไม่ดีทำกรรมชั่วมีผลชั่ว
	10. กรรมที่สนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจากชนกกรรม

เล่มที่ 3 กรรณนิยาม (กรรม 12)

เฉลยบัตรกิจกรรมที่ 1

คำชี้แจง : ให้นักเรียนนำตัวอักษร หน้าข้อความในกรอบด้านล่าง เติมลงในช่องว่างหน้าข้อความ
ที่มีความสัมพันธ์กัน

ก. พหุลกรรม	ข. โอหสิกรรม	ค. ชนกกรรม	ง. กรรณนิยาม	จ. ครุกรรม
ฉ. อุปัตถัม ภกกรรม	ช. อาสันนกรรม	ซ. กตัตตากรรม	ณ. อุปปัชช เวทนียกรรม	ญ. ทิฏฐธัมม เวทนียกรรม

ช	1. กรรมที่ระลึกได้เมื่อใกล้ตาย จะมีอิทธิพลในการเกิดใหม่
ณ	2. กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าหรือภพหน้า
ญ	3. กรรมที่มีพลังแก่กล้ามากให้ผลในปัจจุบัน
ข	4. กรรมที่เล็กให้ผล
ค	5. กรรมที่เป็นตัวนำไปเกิดใหม่
จ	6. กรรมที่ให้ผลแรงมาก ฝ่ายดี-สมบัติ8 ฝ่ายชั่ว-การกระทำอนันตริยกรรม
ก	7. กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำบ่อยๆ ก็จะทำให้ผลตามนั้น
ซ	8. กรรมเล็กๆ น้อยๆ กรรมที่ทำด้วยเจตนาอันอ่อนแอหรือ ไม่ตั้งใจทำ
ง	9. เจตนาดีทำกรรมดีมีผลดีเจตนาไม่ดีทำกรรมชั่วมีผลชั่ว
ฉ	10. กรรมที่สนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจากชนกกรรม

เล่มที่ 3 กรรณนิยาม (กรรม 12)

บัตรกิจกรรมที่ 2

คำชี้แจง ให้นักเรียนนำข้อความในกรอบด้านล่าง ไปใส่ในช่องว่างให้สัมพันธ์กัน

อุปัทลัมภกรรม	กุศลกรรม อกุศลกรรม	เจตนาหรือความตั้งใจ	ชนกกรรม	ครุกรรม
อาจิณณกรรม	กตัตตกรรม	ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม	อุปฆาตกรรม	อโหสิกรรม

- กรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วย
ซึ่งแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ
- กรรมจำแนกตามมูลเหตุของการกระทำ มี 2 ประเภท คือ
และ
- นางสาวใจงาม เก็บกระเป๋าสตางค์ของชาวต่างชาติได้ ในกระเป๋ามีเงินกว่า 10 ล้านบาทได้นำไปแจ้งตำรวจ
เพื่อหาเจ้าของกระเป๋า หลังจากนั้นไม่นานเมื่อเจ้าของได้กระเป๋าคืน จึงได้มอบเงินตอบแทนให้ นางสาวใจงาม
5 แสนบาท
- เป็นกรรมที่เล็กให้ผลหรือไม่มีผลอีก
- กรรมแต่งให้เกิด เรียกว่า หมายถึง กรรมที่ชักนำให้เกิดหรือถือปฏิบัติในภพ
ใหม่ เมื่อสิ้นชีวิตจากภพนี้
- นายสอง ไปช่วยทำความสะอาดสำนักงาน และตัดหญ้าในโรงเรียนเป็นประจำ โดยไม่ได้ค่าจ้าง ผู้อำนวยการ
เห็นว่านายสองเป็นคนขยัน จึงได้จ้างให้เป็นภารโรงของโรงเรียน
- นางส้มถูกล็อตเตอรี่รางวัลที่ 1 เป็นเงิน 30 ล้าน ขณะนั่งรถไปรับเงินเกิดอุบัติเหตุเสียชีวิตทันที
- บุคคลที่ฆ่าปลา ฆ่าไก่ทุกวันหรือกระทำบ่อยๆ จัดว่ากระทำความ
- นายหนุ่ย ขอเงินแม่ไปซื้อยาบ้า แม่ไม่ให้และได้ดุด่า ตักเตือน นายหนุ่ยโมโห จึงใช้มีดแทง
แม่ตายอยู่ในบ้าน
- เป็นกรรมที่จะให้ก่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผล

เล่มที่ 3 กรรณนิยาม (กรรม 12)

เฉลยบัตรกิจกรรมที่ 2

คำชี้แจง ให้นักเรียนนำข้อความในกรอบด้านล่าง ไปใส่ในช่องว่างให้สัมพันธ์กัน

อุปถัมภ์ภกกรรม	กุศลกรรม อกุศลกรรม	เจตนาหรือความตั้งใจ	ชนกกรรม	ครุกรรม
อาจิณณกรรม	กตัตตการกรรม	ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม	อุปฆาตกรรม	อโหสิกรรม

- กรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วย **เจตนาหรือความตั้งใจ** ซึ่งแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ
- กรรมจำแนกตามมูลเหตุของการกระทำ มี 2 ประเภท คือ **กุศลกรรม** และ **อกุศลกรรม**
- นางสาวใจงาม เก็บกระเป๋าสตางค์ของชาวต่างชาติได้ ในกระเป๋ามีเงินกว่า 10 ล้านบาทได้นำไปแจ้งตำรวจ เพื่อหาเจ้าของกระเป๋า หลังจากนั้นไม่นานเมื่อเจ้าของได้กระเป๋าคืน จึงได้มอบเงินตอบแทนให้ นางสาวใจงาม 5 แสนบาท **ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม**
- อโหสิกรรม** เป็นกรรมที่เลิกให้ผลหรือไม่มีผลอีก
- กรรมแต่งให้เกิด เรียกว่า **ชนกกรรม** หมายถึง กรรมที่ชักนำให้เกิดหรือถือปฏิบัติในภพใหม่ เมื่อสิ้นชีวิตจากภพนี้
- นายสอง ไปช่วยทำความสะอาดสำนักงาน และตัดหญ้าในโรงเรียนเป็นประจำ โดยไม่ได้ค่าจ้าง ผู้อำนวยการ เห็นว่านายสองเป็นคนขยัน จึงได้จ้างให้เป็นภารโรงของโรงเรียน **อุปถัมภ์ภกกรรม**
- นางส้มถูกลื้อตเตอร์รางวัลที่ 1 เป็นเงิน 30 ล้าน ขณะนั่งรถไปรับเงินเกิดอุบัติเหตุเสียชีวิตทันที **อุปฆาตกรรม**
- บุคคลที่ฆ่าปลา ฆ่าไก่ทุกวันหรือกระทำบ่อยๆ จัดว่ากระทำความ **อาจิณณกรรม**
- นายหนุ่ย ขอเงินแม่ไปซื้อยาบ้า แม่ไม่ให้และได้ดุด่า ตักเตือน นายหนุ่ยโมโห จึงใช้มีดแทง แม่ตายอยู่ในบ้าน **ครุกรรม**
- กตัตตการกรรม** เป็นกรรมที่จะให้แก้ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผล

เล่มที่ 3 กรรณนิยาม (กรรม 12)

แบบทดสอบหลังเรียน

รายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)
เล่ม 3 เรื่อง กรรณนิยาม (กรรม 12)

คำชี้แจง : การตอบแบบทดสอบให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ☒ ลงในช่อง ☐ ใต้ตัวอักษร ก, ข, ค และ ง ที่เป็นคำตอบที่ถูกที่สุดเพียงคำตอบเดียว บนกระดาษคำตอบที่ครูแจกให้ ใช้เวลาสอบ 10 นาที

1. ข้อใดเป็นกฎแห่งกรรมที่เรียกว่า กรรณนิยาม
 - ก. กรรมตามสนอง
 - ข. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
 - ค. ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป
 - ง. ดีชั่วอยู่ที่ตัวทำ สูงต่ำ (จิตใจ) อยู่ที่ทำตัว
2. การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรม มีประโยชน์อย่างไร
 - ก. ทำให้พ้นทุกข์
 - ข. ทำให้รู้จักกรรมประเภทต่างๆ
 - ค. ทำให้มีความเข้าใจในพระธรรม
 - ง. ทำให้วิเคราะห์ตนเองได้ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์
3. กรรณนิยาม เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับเรื่องใด
 - ก. การสืบพันธุ์
 - ข. สภาพแวดล้อม
 - ค. การทำงานของจิต
 - ง. การกระทำของมนุษย์

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

4. "ลูกทรพีคั่ง เมายาบ้า ข่าแม่" พฤติกรรมจากข้อความนี้จัดเป็นกรรมประเภทใด
- ก. ครุกรรม
 - ข. พหุลกรรม
 - ค. ชนกกรรม
 - ง. อุปฆาตกรรม
5. สามีภรรยาคนหนึ่งถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล รางวัลที่ 1 เป็นเงินจำนวน 30 ล้าน ต่อมาประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตทั้งคู่ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการรับกรรมประเภทใด
- ก. ชนกกรรม (กรรมนำไปเกิด)
 - ข. อุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน)
 - ค. อุปัตถัมภกกรรม (กรรมสนับสนุน)
 - ง. อุปปีฬกกรรม (กรรมบีบบังคับหรือหันเหทิศทาง)
6. กรรมที่จะให้ผลก็ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผลคือข้อใด
- ก. ครุกรรม
 - ข. พหุลกรรม
 - ค. กตัตตากรรม
 - ง. อาสันนกรรม
7. “ทองใบ กล่าวหาว่าทองมี เป็นขโมย” การกระทำของทองใบเป็นกรรมประเภทใด
- ก. วจีกรรม
 - ข. มโนกรรม
 - ค. กายกรรม
 - ง. กุศลกรรม

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

8. ถ้ากรรมที่ทำเป็นกรรมดีก็สนับสนุนให้ได้รับผลดียิ่งขึ้น ถ้ากรรมที่ทำเป็นกรรมชั่วก็จะซ้ำเติมให้ได้รับผลเลวลง

- ก. ชนกกรรม (กรรมนำไปเกิด)
- ข. อุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน)
- ค. อุปัตถัมภกกรรม (กรรมสนับสนุน)
- ง. อุปปีฬกกรรม (กรรมบีบบังคับหรือหันเหทิศทาง)

9. "กรรมใดที่ข้าพเจ้าได้ล่วงเกิน ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ข้าพเจ้าขออโหสิกรรม" คำว่า "อโหสิกรรม" หมายถึงข้อใด

- ก. กรรมที่รื้อให้ผล
- ข. กรรมที่เลิกให้ผล
- ค. กรรมที่ทำโดยไม่มีเจตนา
- ง. กรรมที่ชักนำให้ผู้ทำเป็นคนดีหรือคนชั่ว

10. "ตำรวจจับแก๊งค้ายาเสพติดได้ทั้งขบวนการ พร้อมของกลาง" ข้อความนี้กล่าวถึงกรรมประเภทใด

- ก. ครุกรรม
- ข. ชนกกรรม
- ค. อุปปีฬกกรรม
- ง. ติฏฐธรรมเวทนียกรรม

เล่มที่ 3 ธรรมเนียม (กรรม 12)

กระดาษคำตอบแบบทดสอบหลังเรียน
ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)
เล่ม 3 เรื่อง ธรรมเนียม (กรรม 12)

ชื่อ.....นามสกุล..... ชั้น..... เลขที่.....

ข้อ	ก	ข	ค	ง
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

คะแนนเต็ม 10 คะแนน
คะแนนที่ได้.....คะแนน

ลงชื่อ.....ผู้ตรวจ
(.....)
...../...../.....

เล่มที่ 3 กรรณิยาม (กรรม 12)

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน

ชุดที่ 3 เรื่อง อริยสัจ 4 : สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)

เล่ม 3 เรื่อง กรรณิยาม (กรรม 12)

1. ข	5. ข	9. ข
2. ง	6. ค	10. ง
3. ง	7. ข	
4. ก	8. ค	

เล่มที่ 3 กรรมนิยาม (กรรม 12)

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- จรัส พยัคฆราชศักดิ์ รศ.ดร.และคณะ. (2558). หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่4-6. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช (ว.พ.).
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2554). หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด (ท.ว.พ.).
- วิชาการ, กรม. (2545). การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- วิทย์ วิศทเวทย์, เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2554). หนังสือเรียน พระพุทธศาสนา ม.5. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ (อ.จ.ท.).
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำเนียง เลื่อมใส และสุชาดา วราหพันธ์. (2551). พระพุทธศาสนา 5. กรุงเทพฯ : เอกพันธ์.
- ภาพประกอบเนื้อเรื่อง : บันทึกภาพโดย พระสามารถ รุจิธมโม วัดห้วยสะแกราช,
นายธวัชชัย พัฒนะสุภาภรณ์ ครู โรงเรียนสะแกราชวชิรศึกษา,
และ นางสาวประภาพรณัฏฐ์ พรหมพิสารต์ ครู โรงเรียนสะแกราชวชิรศึกษา .
- ภาพประกอบเนื้อเรื่อง : ที่มา : <https://www.thairath.co.th/content/1155040>

